

Helsinki 25.9.2008

Mediatiedote embargolla ja kutsu tiedotustilaisuuteen

JULKAISUVAPAA maanantaina 29.9.2008 klo 10.30

PERHEEN SISÄINEN LÄHESTYMISKIELTO – määrät vähäisiä, ongelmat moninaisia

Perheen sisäisellä lähestymiskiellolla puututaan tavallisesti vakavaksi kärjistyneeseen lähisuhdeväkivaltaan. Kodista poistuu useimmiten mies, jolle kielto on määrätty puolisoa kohtaan. 9 prosenttia kielloista määrätään aikamiespojille vanhempia vastaan. Kolmanneksessa tapauksia suojataan alaikäisiä lapsia.

Oikeuspoliittisessa tutkimuslaitoksessa on tutkittu perheen sisäisen lähestymiskiellon toimivuutta: lainsäätämisen taustoja, lain soveltamista ja kiellon seurauksia. Aineistona ovat kärjäoikeuksien ratkaisut ja poliisirekisteritiedot kaikista tapauksista vuosilta 2005 ja 2006 sekä muuta rekisteritietoa, asiakirjoja ja haastatteluja.

Hakemusten peruuntuminen yleistä

Määrättyjä perheen sisäisiä lähestymiskielloja (258 kpl) on karkeasti kahdenlaisia (ks. kuva lopussa): kärjäoikeuden määräämiä varsinaisia (183 kpl) ja pääosin poliisin määräämiä väliaikaisia (166 kpl). Puolessa varsinaisia kieltoja taustalla on väliaikainen kielto. Miltei puolet väliaikaisista kielloista ei kuitenkaan johtanut varsinaiseen kieltoon. Keskeisenä syynä oli suojatun vetäytyminen oikeusprosessista. Useassa tapauksessa on perusteita olettaa, että taustalla vaikutti toisen osapuolen painostus. Myös kärjäoikeudelta suoraan haettuja kieltoja peruuntuu paljon.

Taustalla alkoholia, mielenterveysongelmia ja rikoshistoriaa

Tyypillinen perheen sisäiseen lähestymiskieltoon määrätty on parisuhteessa elävä, keski-ikäinen, työasemaltaan työntekijä tai työelämästä syrjäytynyt mies. Hänellä on usein päihde- tai mielenterveysongelma, yleistä häiriö- tai väkivaltakäyttäytymistä ja rikoshistoria. Aineistossa korostuu aggressiivisuus ja arvaamattomuus alkoholin vaikutuksen alaisena. Ongelmaa lisää se, että humalajuominen saattaa kestää yhtäjaksoisesti useita päiviä, jopa viikkoja.

Tietolaatikko:

Laki lähestymiskiellosta on ollut voimassa vuodesta 1999 alkaen. Perheen sisäinen lähestymiskielto astui uutena lähestymiskiellon muotona voimaan vuoden 2005 alussa. Kummankin taustalla on ollut pyrkimys kehittää keinoja erityisesti naiseen kohdistuvan väkivallan vähentämiseksi.

Perheen sisäinen lähestymiskielto on tarkoitettu tilanteisiin, joissa kiellolla suojattava ja kieltoon määrättävä henkilö asuvat samassa asunnossa. Kieltoon määrätyn on poistuttava asunnosta eikä hän saa palata sinne. Kiellon enimmäiskesto on kolme kuukautta.

Perheen sisäisen lähestymiskiellon määräämisen edellytykset ovat tiukemmat kuin tavallisen lähestymiskiellon. Kielto voidaan määrätä ainoastaan henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvan rikoksen tai sen uhan torjumiseksi. Poliisi voi määrätä kiellon väliaikaisena. Vaihtoehtoisesti kieltoa voi hakea suoraan kärjäoikeudelta. Kielto määrätään perusmuotoisena tai laajennettuna.

Kiellolla suojattujen elämäntilanteen muutos?

Tutkimuksen verraten suppean haastatteluaineiston perusteella kielto toi myönteisen elämänmuutoksen ainakin osalle niin kiellolla suojatuista kuin kieltoon määrättyistä. Kiellon läpivienti on kuitenkin ollut monin tavoin haasteellinen ja rankka kokemus. Tarjottu viranomaisapu sai haastatelluilta myös osakseen raskasta kritiikkiä. Myönteisten havaintojen ohella tutkimus toikin esille runsaasti toimeenpanoon ja kiellon oheisvaikutuksiin liittyviä ongelmia.

Toimeenpanon ongelmia

Lakiin ja lainvalmisteluasiakirjoihin sisältyi yksityiskohtaisia tuomioistuimille ja poliisille suunnattuja ohjeita kieltojen määräämisestä ja perustelemisesta. Poliisilla on myös omaa lisäohjeistusta. Näiden ohjeiden seuraamisessa oli monesti toivomisen varaa, joskin ohjeistuksia olisi voitu osin myös kehittää. Esimerkiksi kieltoon määrätyn tavaroiden noutosta sopiminen on jätetty käräjäoikeuden päätöksissä usein asianosaisten keskinäisen yhteydenpidon varaan. Tämä luo riskin suojatun turvallisuudelle. Poliisin evätessä haetun väliaikaisen kiellon epäämisen perusteet ja tapausten rekisteröinti on puolestaan jäänyt puutteelliseksi. Tämän vuoksi evätyjen väliaikaisten perheen sisäisten lähestymiskiellojen määrää ei voida selvittää.

On lisäksi ilmeistä, ettei lasten asemaa ole otettu järjestelmässä riittävästi huomioon. Myös lasten tapaamisista sopiminen jää käytännössä usein osapuolten sopimisten varaan, ellei lapsi ole suojattu. Eräissä tapauksissa kieltoon määrätyn on tosin sallittu tavata kiellolla suojattuja lapsia. Osin nämä tapaamiset on sallittu ratkaisutietojen mukaan ilman valvontaa tai epäselvin ehdoin, lapsiin kohdistuneista uhkauksista huolimatta.

Joka kolmas kieltoon määrätystä on rikkonut kieltoa, usein toistuvasti. Rikkojia lienee silti enemmän, koska suojatut eivät aina ilmoita teoista. Omat ongelmansa sanktiointijärjestelmän soveltamiseen tuo se, että jotkut suojatut ovat itse aloitteellisia yhteydenpidossa. Kiellon valvontaa vaikeuttavat myös kiellon tiedoksiannon ajoittainen viipyminen ja ongelmat tiedonkulussa käräjäoikeuden ja poliisin välillä.

Syrjäytymiskehityksen vahvistumista

Aineisto paljasti selviä puutteita tukipalvelujen järjestämisessä, mutta järjestelmä ei myöskään velvoita viranomaisia huolehtimaan asiasta. Tilanne on erityisen hankala käräjäoikeuden päättäessä kiellosta. Poliisin mahdollisuudet järjestää tukipalvelut yhteistyössä sosiaalitoimen kanssa ovat hieman paremmat. Näyttöjä toimivista järjestelyistä löytyi, mutta käytännöt vaihtelivat tämänkin kysymyksen suhteen melko suuresti. Yksi kieltoa hakenut, ulkomaalaistaustainen nainen sai surmansa haettuaan kieltoa suoraan käräjäoikeudelta kieltoon määrättävän provosoiduttua tilanteesta.

Kiellon kohteena olevista miehistä kaikkiaan 11 sai surmansa aineiston kattaman periodin aikana. Syy-yhteyksien arviointi on monella tavoin pulmallista, joskin on perusteet otaksua, että osassa tapauksia kuolemantapaukset olivat yhteydessä lähestymiskiellon synnyttämään olosuhdemuutokseen. Itsemurhia kuolemantapauksista oli noin puolet. Loput olivat alkoholiin liittyviä sairauskohtauksia sekä alkoholiin liittyviä tapaturmia.

Moni kieltoon määrätty oli valmiiksi syrjäytynyt, ja kieltoon määrääminen vaikuttaa vahvistaneen syrjäytymistä. Viitteinä tästä voidaan pitää lisääntyneitä putkasäilöönottoja yleisiltä paikoilta, oma-aloitteista hakeutumista putkaan yösjan tarpeessa sekä omien uhrikokemusten ja näpistysrikosten lisääntymistä kiellon

määräämisen jälkeen. Kieltoon määrätty eivät vaikuta ohjautuneen väkivaltatyöhön kiellon määräämiseen liittyen; moni tarvitsisi ensisijaisesti päihde- tai mielen-terveyshoitoa.

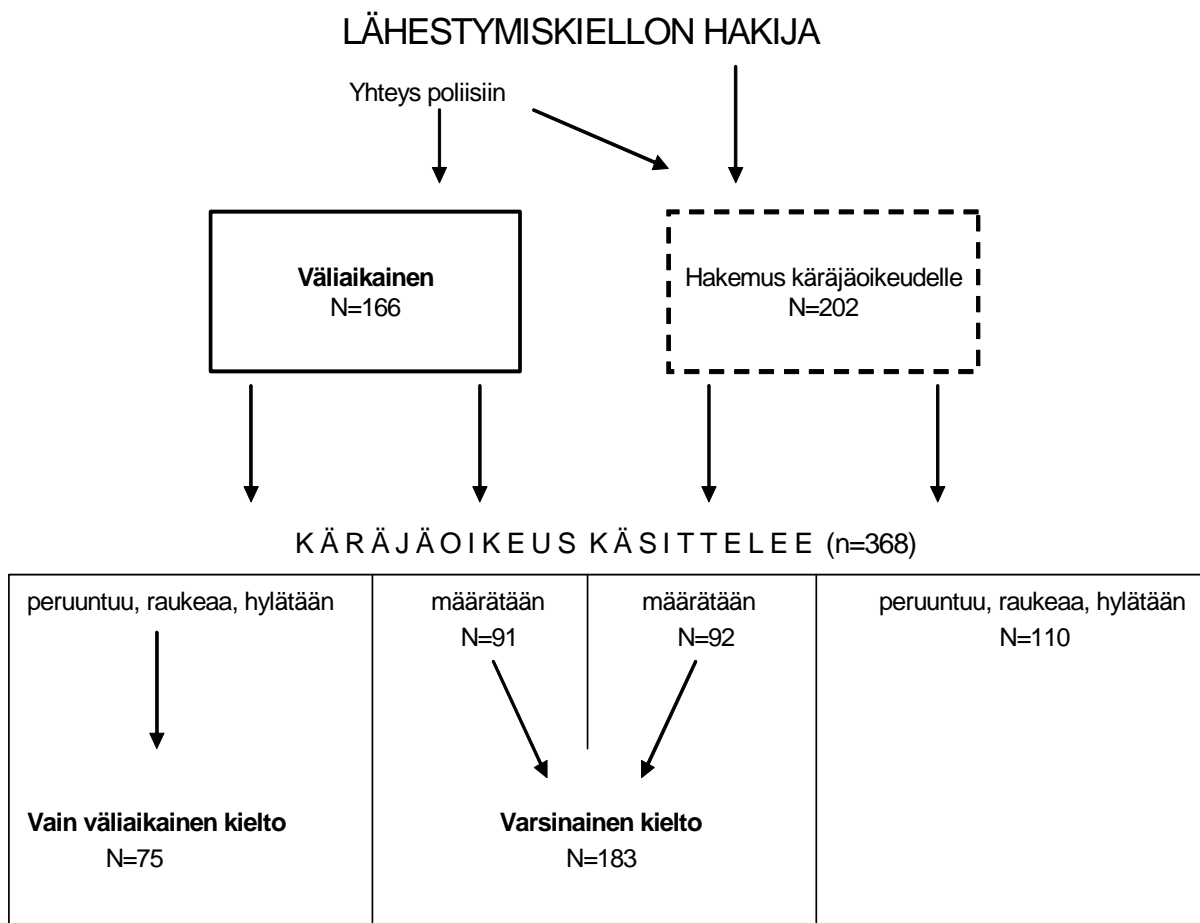
Lainvalmistelun analyysin perusteella osa kiellon toimeenpanoon liittyvistä haittavaikutuksista oli ennalta tiedostettu. Keinot ongelmien hoitamiseksi jäivät kuitenkin puutteellisiksi. Tämä koskee etenkin tukipalveluja. Järjestelmä ei nykyisellään takaa asumisen tai erilaisten käytännön järjestelyjen kannalta välttämättömien tukipalvelujen saantia kiellon osapuolille.

Kehittämisehdotuksia haittojen vähentämiseksi

Tutkimuksessa esitetään myös keinoja, joilla lain haitallisia sivuvaikutuksia voitaisiin vähentää:

- 1) Tukipalvelujärjestelmän yhdistäminen tiiviimmin toimeenpanoprosessiin
 - Varmistetaan kiellon hakijan turvallisuus; esimerkiksi poliisi voi neuvotella hakijan kanssa kiellon hakemisen ajoituksesta ja jos akuutti kriisi on odotettavissa, mahdollisuudesta mennä heti hakemisen jälkeen riittäväksi ajaksi turvakotiin tai muuhun turvalliseen, kodin ulkopuoliseen paikkaan.
 - Kiellon hakijalle tarjotaan henkistä ja tarpeen mukaan sosiaalista tukea.
 - Lasten tapaamisia varten lisätään valvottuja tapaamispaikkoja, ja varmistetaan, että myös lapset saavat tukea kriisiin.
 - Kieltoon määrättävälle tarjotaan asumispalveluja ja muuta sosiaalista tukea tarpeen mukaan; heitä ohjataan päihde- ja mielenterveyspalveluihin sekä väkivaltatyöhön (elämänhallintaongelmat huomioon ottaen).
 - Varmistetaan, että tukipalvelujen tarjonta ei eroa sen suhteen, haetaanko kieltoa käräjäoikeudelta vai poliisilta.
 - Kiellon kummallekin osapuolelle tarjotaan oikeudellista apua; se on tarpeen prosessin nopeuden ja tapahtuman kriisiluonteen takia.
- 2) Säätelyn ja ohjeistuksen tarkentaminen
 - Tarkennetaan säätelyä koskien lasten suojaamista ja tapaamista, kokonaisharkintaa sekä kieltoon määrätyn tavaroiden noutoa ja poliisin osuutta siinä.
 - Tarkennetaan rikkomistilanteisiin liittyviä epäselvyyksiä (esimerkiksi tunnusmerkistön asiallisen perusteen väljyys, kiellon tiedoksiannon pitkityminen sekä suojatun aloitteellisuus yhteydenpidossa).
 - Varmistetaan määrätyn kiellon yhdenmukainen kirjaaminen viranomaisrekistereihin, ja selkiytetään poliisien ja käräjäoikeuksien tiedonvaihtoa.

Kaikkien merkittävien haittojen ehkäisy koskien kiellon kaikkia osapuolia vaatii paitsi huomattavaa resursointia tukipalveluihin myös väkivallan kontekstien huomioon ottamista ja kiellon vaikutusmekanismien uudelleenarviointia. Lisäksi voitaisiin pohtia, olisiko rikkomisten valvontaa mahdollista tehostaa erityismentelyillä. Saattaisi myös olla mielekäästä harkita kiellon muuttamista kaksivaiheiseksi siten, että ainakin ensi vaihe olisi suhteellisen lyhyt ja sisältäisi intensiivistä kontrollia ja tuen tarjontaa. Sen jälkeen kieltoa jatkettaisiin tilanteen mukaan. Tämän suuntaisella järjestelyllä kiellon määrääminen ei välttämättä tuntuisi kummallekaan osapuolelle niin rankalta kokemukselta. Hakija vetäytyisi prosessista mahdollisesti harvemmin, ja kieltoon määrätty saattaisi selvitä tilanteesta paremmin. Samoin rikkomisen saattaisi vähentyä.

Lisätietoja antaa erikoistutkija Kati Rantala, p. 010 3665331, s-posti: kati.e.rantala@om.fi

Julkaisutiedot: Rantala, Kati & Smolej, Mirka & Leppälä, Jussi & Jokinen, Anniina (2008). Kaltevilla pinnalla. Perheen sisäisen lähestymiskiellon arviointitutkimus. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 239, Helsinki.

Julkaisu ilmestyy 29.9.08 klo 11 kokonaisuudessaan OPTL:n kotisivuilla <http://www.optula.om.fi>, samoin tiiviimpi, erillinen verkkojulkaisu. Painetun julkaisun voi tilata OPTL:sta puh. 010 366 5355.

Lisämateriaalia saa myös **tiedotustilaisuudesta**, joka järjestetään Oikeuspoliittisessa tutkimuslaitoksessa ma 29.9. klo 10.30 osoitteessa Pitkänsillanranta 3 A (5. krs), Helsinki. Tervetuloa!